

Krönika kring Skånska Glasbruket

Kristi Himmelfärds Dag år 1762 var tänkt att bli en vacker och minnesvärd högtidsdag. Begravning skulle ske av Glasbrukets gamla, populära verkmästaränka Anna Maria Kunckel. 75 år gammal var Anna Maria när *Döden* kommit en vecka tidigare. En hög ålder då. Hennes make, kunnige verkmästaren Jost Kunckel, hade gått bort tre år tidigare, nästan 80 år gammal.

Anna Maria Konkel hade länge varit gift med glasverkmästaren och glasblåsaren Jost Konkel/Kunckel. Under decennier präglade strävsamma verkmästarparet Kunckel hantverkarbyn vid Henrikstorps Glasbruk. I decennier hade Anna Maria anlitats som fadder vid många, många barndop i Perstorps kyrka. Ofta hade hon fått förtroendet att vara gudmor och bära barnet. Flera egna barnbarn hade hon även fått glädjen att bära till dopet i Perstorps gamla kyrka.

Under den gångna veckan hade hennes stora släkt och många vänner i den väl sammanhållna församlingen av tyskättade hantverkarfamiljer planerat för högtiden. Gammal tradition och sed gällde. Nästan alla tänkte övervara begravningen denna vackra vårdag i nådens år 1762.

Trots våren och den starka sammanhållningen fanns mörka moln på himlen. Att greven och generalen Gustaf David Hamilton häromåret hade köpt Glasbruket med alla dess ägor hade man väl kunnat fördrå. Under ännu pågående kriget mot Preussen hade greven med viss mildhet lett den svenska armén i deras tysktalande fädernesland. Han sades ej alls ha förhärjat där som många karoliner före honom. En sympatisk greve, tycktes det. Ryktet sade även att greven nog inom kort skulle få säterirättigheter för sina nya stora ägor kring Henrikstorp.

Hamilton hade efter övertagandet av Glasbruket snabbt beslutat lägga ner verksamheten där. Han beordrade transport av brukets vedlager till sitt slott Barsebäck utanför Malmö. Tiderna var hårda, bruket med sin glashytta stod stilla. Vad kunde brukets folk nu leva av och göra?

Skånska Glasbruket (Henrikstorps Glasbruk) hade grundats år 1691 av svenske kungens trogne ämbetsman Jöran Adlersteen. Glasbruket förbrukade oerhörda mängder trä både som råvara och för att nå de höga temperaturer som glastillverkningen krävde. Våldiga arealer skog skövlades – många skogshemman köptes in för brukets behov. Adlersteen fick kungligt tillstånd att skaffa skogshemman så långt söderut som Onsjö härad. Där ägde Adlersteen omkring år 1700 bl a Askamölla, Slättekull och Kongaö. Hamiltons övertog även där.

Oron slet inte minst på glasbrukets familjeförsörjare. Däribland fanns den hetlevrade krögaren Jeremias Kamph. Ej sällan hade han hamnat i bråk med sina kroggäster, ej sällan hade han synts vid tinget i Åby. Lyckligtvis hade krögare Kamph även goda vänner och en förstående hustru. Hustrun var klockardottern Stina Lisa Schrewelius och bland vännerna fanns den välbärgade inspektorn Christian Sager. Vännerna hade nog avrått krögare Jeremias från att bygga den nya krog, som nu stod färdig nära den gamla och nästan fallfärdiga krogen intill glashyttan. Hyttans eld och värme var känd för att ge en väldig törst. Nu stod hyttan tyst.

Kamphs vänner var nog snarare de som sett till att Jeremias och hans Stina Lisa med deras barnskara hade kunnat överta och driva gamla gästgiveriet i Hörby. När nu hyttan ändå stod stilla. Grevens fel! Med få gäster och dålig ekonomi i de svåra tiderna blev flaskan allt oftare krögare Jeremias bäste vän. Allt oftare drabbades han av förvirring och vanföreställningar. Han trodde t ex ej sällan att hans trogna hustru bedrog honom. Han blev allt våldsammare.

Hustrun, Stina Lisa, teg och led, men såg med vänners hjälp till att Hörby gästgiveri räddades undan förgängelsen. Hon lät i april 1762 sälja gästgiveriet till tonåriga dottern Cecilia och hennes blivande make inspektorn Christian Sager. Med kunniga släktingars bistånd upprättades noggranna handlingar för att trygga Cecilias och hennes småsyskons framtid.

Bland begravningsgästerna i maj 1762 fanns säkerligen även Kamphs från Hörby gästgiveri. Genom gifte var de i släkt med Kunckels. Giften inom Glasbrukets hantverkarby var vanligt. Sällan fann man sin tillkommande bland vanliga göingar. Språk och kultur spelade säkert in.

Begravningsföljet från Henrikstorps Glasbruk de få kilometrarna upp till Perstorps kyrka var imponerande. Mängden människor, som i sina vackraste utstyrselar, vandrade från brukets många torp genom det vårfagra landskapets skira grönska upp mot Perstorps by förhöjde stämningen. Säkert fanns i följet någon speleman med lämplig musik.

Brukets sammansvetsade hantverkarfamiljer med tyskt ursprung hade nu i 70 års tid haft rätt till egna kyrkorutiner på tyska språket. Religiositeten var stor i den tidens samhälle. Kyrkliga ceremonier och rutiner skilde sig dock, inte minst mellan bruksfolkets forna och nya hemland.

Medan begravningen och hedrandet av minnet av Anna Maria Kunckel ännu pågick märkte man märkliga mörka moln i söder, över Glasbruket. Vad kunde ha hänt? Hyttan stod ju släckt och tyst? Katastrofen lät inte vänta på sig: Straxt kom en av de få kvarvarande vid Henrikstorp i galopp på en löddrig höst: Glasbruket stod i ljusan låga! Gnistregnet hade redan tänt eld på närliggande torp. Både gamla och nybyggda krogen var redan övertända!

Perstorp 2013

/Arne Thornberg

Källor: CD-skiva över Perstorps äldre kyrkoböcker av Guno Haskå (2009)
”Skånska Glasbruket” av John Sundberg (1940)
”Henrikstorp – det skånska glasbruket 1691-1760” av Noréen – Graebe (1964)
”Gustafsborgs Historia” av Johan Wendt (1987)
Släktforskning av glasblåsarättlingar
Kyrkoböcker för Konga, Torrlösa, Billinge och Perstorp via Arkiv Digital (www.arkivdigital.se)

Utdraget nedan ur Perstorps födelsebok visar dop där glasverkmästarfru Anna Maria Kunckel/Konkel deltagit:

Gudmor	Datum	DopBarn	Fader	Moder	Dopvittnen (urval, ej alla)
Ja	1712-10-15	Hans Jost	Jubel, Hans Erik	Isaksdotter, Greta	Svedler, Gahse, Planboch, Kamph
Ja	1720-01-17	Maria	Widerström, Jonas		Zadler, Kunckel, Kamph, Göbel
Nej	1721-04-02	Stina Ulrica	Köphman(?), Christian		Packman, Swedler, Witt, Kamph, Kunckel, Backman
Nej	1721-04-17	Justa	Een(?), Jonas		Backman, Rosenquist, Kunckel, West, Törneroth
Nej	1722-04-17	Jost	Lin(d?), Lars		Kamph, Backman, Witt, Kunckel, Wentzel
Nej	1723-01-05	Elsa Marja	Witt, Jöran	Kamph, Catharina	Kamph, Lundh, Witt, Kunckel
Nej	1723-02-06	Peter	Fredrick, Just	Maria	Gråå, Witt, Swedler, Kamph, Kunckel
Ja	1730-09-25	Elsa Maja	Wentzel, Just Lukas	Olufsdotter, Bengta	Swänsson, Siephman, Packman
Ja	1735-06-24	Just Gotfridrick <i>(bambarn till Anna Maria Kunckel)</i>	Konkel, Hieronimus	Kamph, Maria	Witt, Giertz, Claus, Packman
Ja	1735-11-17	Magnus	Kamph, Johan	Packman, Elsa Dorothea	Claus, Witt, Plamboch
Ja	1735-12-14	Peter	Witt, Jöran	Kamph, Catharina	Witt, Claus, Gråå
Ja	1736-07-27	Jost Gotfriderick	Siephman, Hans	Kamph, Dorothea	Witt, Siephman, Claus
Nej	1738-02-10	Estredt	Siephman, Hinderick	Olufsdotter, Inger	Packman, Kunckel, Glasbergh
Ja	1738-12-24	Jost Gotfriderick	Kunckel, Peter	Åkasdotter, Dorothea	Siephman, Harabus, Witt
Nej	1739-05-17	Hans Christian	Siephman, Hindrich	Jonsdotter, Maria	Packman, Witt, Siephman, Kunckel
Ja	1742-10-10	Hans Isack	Kamph, Hieronimus	Johansdotter, Elin	Kamph (* 3)
Ja	1744-01-25	Anna Maja	Kunckel, Peter	Åkasdotter, Dorothea	Siephman, Kunckel, Kamph
Ja	1744-02-25	Peter Ulrick	Siephman, Hans	Kamph, Dorothea	Kunckel, Kamph, Claus
Ja	1747-09-10	Just Fredrick <i>(bambarn till Anna Maria Kunckel)</i>	Wentzel, Daniel	Kunckel, Anna Britha	Wentzel, Kunckel
Ja	1748-11-27	Maja Liscen	Kunckel, Ulric	Kamph, Ulrica	Kamph, Kunckel
Nej	1750-02-09	Brita Caisa	Schiepman, Hindrick	Fogelbärg, Maria	Bergman, Heinst, Giertz, Kunckel
Ja	1752-08-15	Matthias	Kunckel, Ulric	Kamph, Ulrica	Wentzel, Schiepman
Ja	1752-09-30	Anna Maria Elisabeth <i>(bambarn till Anna Maria Kunckel)</i>	Kunckel, Joakim	Wentzel, Anna Magdalana	Kunckel, Wentzel
Ja	1752-10-20	Just Lucas <i>(bambarn till Anna Maria Kunckel)</i>	Wentzel, Daniel	Kunckel, Anna Brita	Kunckel, Kamph, Flinck
Ja	1756-11-08	Sophia	Kamph, Oluf	Lind, Laurentia	Claus, Areschoug, Tirman

En våldsam mordbrand förstörde Henrikstorps Glasbruk med kringliggande torp och andra träbyggnader Kristi Himmelsfärds Dag år 1762. 250-årsminnet uppmärksammades år 2012 genom en utställning på Perstorps Bibliotek. Överraskande fick biblioteket just då från USA en släktforskarfråga från en Mrs Robinson med djupa släktrötter bland vår trakts glasblåsare. Genom frågarens, Karen Robinsons, data kunde släktforskare nu visa hur hon stammade från Anna Maria Kunckel vid Henrikstorps Glasbruk. Anna Maria Kunckel/Konkel, som dött strax före storbranden i maj år 1762, var farfars mormors farmors farmor till Mrs Karen Robinson, Minnesota, USA... Karens farfars föräldrar, Per Olofsson och Maria Persdotter, emigrerade från Hjertansfröjd i Torrlösa och Konga Nr 10 under 1880-talet. Bröllop stundade snart efter att de nått fram till släkten i Lake City, Minnesota. Hjertansfröjd, sen länge nu kallat Bialitt, var väl bekant. Där föddes min hustrus farfar och hans sju syskon – en liten värld...

Hur var det då med Karens svenska rötter långt tidigare? Vad var känt om hennes glasblåsare? Mycket är skrivet om Skånska Glasbruket och dess kunniga hantverkare. Många har forskat kring detta. En framstående forskare kring Perstorps historia är Guno Haskå. Han har givit ut en CD över sina avskrifter av Perstorps äldre kyrkoböcker. Denna sökbara CD kunde snabbt visa många förekomster av Anna Maria Konkel under hennes långa liv vid Glasbruket. Ovan visas ett utdrag med data ur denna sökbara CD. Historia levandegjord med moderna metoder!